

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 9 mars 1944 kl. 12 m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om utvidgning av frikretsarna för landsbygdens telefonstationer, m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 262, har herr *Mannerskantz m. fl.* föreslagit att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa *dels* om åtgärder för utvidgning av frikretsarna runt varje telefonstation till ett område med fyra kilometers radie och *dels* om en utvidgning av taxeområdena för fria samtal till att omfatta områden av ungefär länens storlek.

Inom andra kammaren har väckts en likalydande motion nr 423.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen I:262.

Över motionen II:423, som av andra kammaren hänvisats till dess tredje tillfälliga utskott, har nämnda utskott inhämtat yttrande från *telegrafstyrelsen*. Yttrandet finns som bilaga fogat vid detta utlåtande. Vidare har *svenska landskommunernas förbund* beretts tillfälle yttra sig över motionen. Förbundet har i avgivet yttrande tillstyrkt motionen.

Motioner med i huvudsak samma syfte hava inom andra kammaren väckts *Riksdagarna*
1941 och
1943. vid 1941 års riksdag (II:164) och vid 1943 års riksdag (II:223). Andra kammarens tredje tillfälliga utskott, dit sistnämnda motioner hänvisades, hemställde i avgivna utlåtanden (nr 6 år 1941 och nr 4 år 1943), att motionerna icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd. Andra kammaren biföll vid båda tillfällena vad dess tredje tillfälliga utskott sålunda hemställt.

Såsom motionärerna framhållit intager ofta landsbygdens befolkning i fråga om telefonkostnaderna en i jämförelse med stadsbefolkningen mindre gynnsam ställning. En av orsakerna härtill är, att abonnent, som är bosatt på längre avstånd från telefonstation, har att vidkännas särskild kostnad för den del av ledningen till stationen, som sträcker sig utanför den s. k. frikretsen. En annan omständighet, som bidrager till fördyring av telefonkostnaderna för landsbefolkningens del, är den, att det på landsbygden mera ofta än i städerna föreligger behov av att utväxla samtal med orter utanför det egna taxeområdet. I likhet med motionärerna anser utskottet det önskvärt, att en utjämning mellan stad och landsbygd uti ifrågavarande hänseenden såvitt möjligt kunde komma till stånd, och utskottet anser därför motionen värd beaktande.

Vad först angår den av motionärerna väckta frågan om en utvidgning av

frikretsarna, framgår av telegrafstyrelsens yttrande, att styrelsen sedan lång tid målmedvetet strävat efter att och även lyckats nedbringa telefonkostnaderna för landsbygdens telefonabbonnenter. Sedan beslut år 1935 fattats om inrättande av 2 kilometers frikrets vid samtliga telefonstationer, har arbetet härmed, trots svårigheter till följd av vissa med tidsomständigheterna sammanhängande orsaker såsom brist på material och arbetskraft, fortskridit så långt, att för närvarande endast återstår ett fåtal stationer med en frikrets mindre än 2 kilometer. Från slutet av år 1934 till slutet av år 1943 har längden av de ledningar, för vilka abonnenterna hava att vidkännas särskilda kostnader, trots den samtidigt inträffade stora ökningen av abonnenter, sjunkit från 26 % till endast 9 % av den totala längden abonnentledningar. Telegrafstyrelsen har vidare uttalat, att målet för styrelsens strävanden är att åstadkomma en såvitt möjligt fullständig utjämning av förhållandena i telefonhänseende mellan stad och landsbygd samt att styrelsen finner önskligt, att telegrafverket övertager och bekostar anläggning och underhåll av telefonledningarna även utanför de nuvarande frikretsarnas område. Frågan härom är föremål för utredning inom telegrafstyrelsen. Med hänsyn härtill och då såsom telegrafstyrelsen framhållit arbetet med införande av ytterligare frikretsförmåner icke kan påbörjas förrän läget i avseende på tillgång till material och arbetskraft blivit gynnsammare, anser utskottet anledning saknas för riksdagen att till Kungl. Maj:t nu göra någon framställning i förevarande hänseende.

Vidkommande härefter frågan om landets indelning i taxeområden kan utskottet icke värja sig för intrycket, att abonnenterna på landsbygden i en del fall — såsom när den närmaste huvudorten ligger inom annat taxeområde — bliva betungade med samtalsavgifter i högre grad än vad som synes skäligt. Å andra sidan har det icke förbigått utskottet, att indelningen i taxeområden är ett svårlöst problem och att det icke torde vara möjligt att komma fram till en indelning, som helt tillfredsställer alla skilda önskemål. Ett tillmötesgående av motionärernas förslag om utvidgning av taxeområdena till att omfatta områden av länens storlek skulle, såsom telegrafstyrelsen framhållit, medföra betydande kostnader för nyinvesteringar ävensom nödvändiggöra en avsevärd höjning av abonnemangavgifterna för att motverka inkomstminskningen av periodavgifter för rikssamtal. En så genomgripande omreglering av taxeområdena, som motionärerna föreslagit, synes utskottet därför icke för närvarande kunna ifrågasättas. Att märka är vidare, att hela frågan om taxeområdesindelningen numera till följd av den påbörjade automatiseringen även av mellanortstrafiken kommit i ett helt nytt läge. Sålunda torde efter en mera allmänt genomförd automatisering tillfälle yppa sig att tillämpa en väsentligt förmånligare avgiftsberäkning för den kortväga rikstrafiken än vad som nu är fallet. På grund härav anser utskottet motionen ej heller i förevarande del påkalla någon åtgärd från riksdagens sida. Utskottet vill dock framhålla angelägenheten av att uppmärksamhet städse ägnas åt att åstadkomma en indelning

i taxeområden, som så smidigt som möjligt anpassar sig efter de olika bygder-
nas behov av förbindelser med respektive huvudorter. Särskilt vill utskottet
understryka önskvärdheten av att jämkningar snarast möjligt vidtagas i den
nuvarande indelningen i taxeområden uti sådana fall, där denna mera uppen-
bart missgynnar viss landsdel.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion ej måtte till någon första kam-
marens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 mars 1944.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar *Ekströmer, Heüman, Franzon, Albert Andersson, Nils Elowsson, Carl
Eric Ericsson* och *Emil Petersson* samt fru *Sjöström-Bengtsson*.

Bilaga.

Till Riksdagens andra kammarens tredje tillfälliga utskott.

I skrivelse till telegrafstyrelsen den 28 januari 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt styrelsen att till riksdagens andra kammarens tredje tillfälliga utskott överlämna begärt yttrande över en inom andra kammaren av herr Janson i Fråndesta m. fl. väckt motion, nr 423, angående reglering av vissa taxor för telefonabonnemang m. m.

I ifrågavarande motion hemställes »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa *dels* om åtgärder för utvidgning av frikretsarna runt varje telefonstation till ett område med fyra kilometers radie och *dels* om en utvidgning av taxeområdena för fria samtal till att omfatta områden av ungefär länens storlek.»

Med anledning av vad motionärerna sålunda anfört får telegrafstyrelsen först erinra om, att en motion av liknande innebörd väcktes vid 1943 års riksdag, nr 223. Över denna motion avgav styrelsen den 5 mars 1943 infortrat yttrande, vilket finnes återgivet i bilagan till andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

En abonnent på landsbygden, som är bosatt på längre avstånd från telefonstationen, har — såsom motionärerna framhålla — att vidkännas särskild kostnad för den del av ledningen till stationen, som sträcker sig utanför den s. k. frikretsen. Storleken av den kostnad, som i förevarande hänseende uppstår för abonnenten, är i huvudsak beroende av tre faktorer, nämligen hur tätt telefonstationerna äro belägna, frikretsens utsträckning samt hur höga avgifterna äro för ledning utanför frikretsgränsen.

I syfte att ernå en utjämning av förefintliga olikheter i fråga om kostnaderna för anskaffande av telefon i stad och på landsbygd har telegrafstyrelsen vid upprepade tillfällen under de senaste 15—20 åren vidtagit åtgärder för att underlätta utbredningen av telefonen på landsbygden. Som ett led i denna strävan får betraktas styrelsens på sin tid fattade beslut rörande uppmjukning av de villkor, på vilka nya stationer få anläggas. För ny växelstation erfordras enligt dessa villkor således i regel att endast 5 nya abonnenter anmäla sig för telefonabonnemang att gälla under minst 5 år i följd och att den nya stationen kan anläggas på plats vars avstånd från närmast befintliga station uppgår till minst 5 kilometer. I glest befolkade trakter, exempelvis i den norrländska obygdgen, anlägger telegrafstyrelsen dessutom s. k. fristående samtalsstationer, vid vilka det icke erfordras någon abonnent utan endast uppsättes en apparat för allmänhetens bruk. Vid dylika stationer mottagas också abonnenter, vilka i så fall få samma förmåner som abonnenter vid vanliga växelstationer.

Ovan återgivna villkor för anläggande av nya växelstationer, vilka — i stort sett oförändrade — tillämpats sedan år 1929, ha haft till följd ett mycket stort antal nya stationer. Antalet växelstationer har sålunda från 1929 års utgång till slutet av år 1943 ökats från 4 000 till 6 700 eller med cirka 67 %.

Frikrets, d. v. s. det område kring en station, inom vilket telegrafverket anlägger och underhåller abonnentledning som regel utan särskild kostnad för abonnenten, förekom icke tidigare vid sådana stationer, där det åligger abonnenterna att svara för kostnaderna för lokal och betjäning, d. v. s. vid manuella stationer med under 35 abonnenter (före år 1930 under 50 abonnenter). Vid de stationer, där telegrafverket svarar för dessa kostnader, var frikretsens storlek jämförelsevis liten. Densamma omfattade nämligen vid flertalet stationer en cirkelyta med endast 0,5 kilometers radie. En successiv utökning av frikretsformånerna har emellertid ägt rum från och med år 1930. Enligt det sista, år 1935 fattade beslutet inrättas frikrets vid *alla* stationer, oavsett stationens storlek, och frikretsen omfattar en cirkelyta med som regel minst 2 kilometers radie. Det härmed förknippade arbetet beräknades draga en kostnad av omkring 13,5 miljoner kronor samt komma att öka telegrafverkets driftkostnader och minska dess inkomster med tillsammans över 2 miljoner kronor per år.

Rörande den takt, i vilken arbetena med anordnande av 2 kilometers frikrets bedrivits, torde följande upplysningar få lämnas.

Sedan beslut år 1935 fattats om inrättande vid alla telefonstationer av 2 kilometers frikrets, kunde omedelbart de stationer, vid vilka alla abonnentledningar inom det blivande frikretsområdet tidigare förhyrdes och där förden skull ombyggnadsarbeten av abonnenter tillhöriga ledningar icke behövde företagas, sammanlagt 1 200 stycken, erhålla dylik frikrets. Ställningen den 1 januari 1936 och arbetets fortskridande under de därpå följande åtta åren framgå av nedanstående tablå.

Antal central- och växelstationer		med frikrets om minst 2 km	med frikrets om 1—1,5 km	utan frikrets	summa
Ställningen den 1/1 1936		1 233	1 162	2 485	4 880
Ökning eller minskning:					
år 1936		985	— 180	— 490	315
» 1937		1 048	— 148	— 614	286
» 1938		1 015	— 158	— 559	298
» 1939		771	— 143	— 342	286
» 1940		388	— 109	— 132	147
» 1941		422	— 126	— 131	165
» 1942		469	— 171	— 122	176
» 1943		301	— 114	— 69	118
Ställningen den 1/1 1944		6 632	13	26	6 671

Telegrafstyrelsen hade ursprungligen beräknat, att arbetet med inrättande av 2 kilometers frikrets skulle vara helt genomfört redan år 1941. Till följd av de under kriget inträdda förhållandena, som tvingat styrelsen liksom alla andra företag att iakttaga den största sparsamhet med materiel och arbetskraft, har det emellertid varit nödvändigt att minska omfattningen av frikretsarbetena, vilket helt naturligt försenat arbetsprogrammets slutförande. Trots detta har emellertid antalet stationer med en frikrets mindre än 2 kilometer nu nedgått till omkring 1 % av antalet den 1 januari 1936 och styrelsen räknar med att återstående stationer berörande arbeten skola kunna slutföras inom den närmaste tiden.

Vad så angår ledning till telefonapparat, som är uppsatt utanför frikrets,

kan den utanför frikretsen fallande delen av ledningen antingen förhyras mot därför fastställd inträdes- och abonnemangsavgift eller också anläggas och underhållas av abonnenten själv. Vid automatstationer måste dock ledning alltid förhyras.

Avgifterna för förhyrda abonnentledningar reducerades avsevärt under år 1928—1932 och utgingo därefter till och med år 1941 med en inträdesavgift av 2: 50 kr. per 100 meter ledning, om denna kunde uppläggas på befintlig stolplinje eller en ny stolplinje uppfördes för minst 5 nya abonnenter, och i övriga fall med 7: 50 kr. per 100 meter ledning samt med en abonnemangsavgift i båda fallen av 35 öre per 100 meter ledning och kvartal. Sedan det visat sig oundgängligen nödvändigt att i möjligaste mån begränsa telegrafverkets anspråk i fråga om arbetskraft och materiel, höjdes inträdesavgifterna provisoriskt först från och med den 1 januari 1942 till 7 kronor 50 öre respektive 15 kronor och därefter i augusti månad samma år till 15 respektive 25 kronor. Någon höjning av abonnemangsavgiften har däremot icke vidtagits.

Vidare må framhållas, att styrelsen i syfte att förbilliga ledningskostnaderna för grupper av abonnenter, som bo utanför närmaste stations frikrets, trots de svåra tidsförhållandena sedan år 1939 tillhandahållit en anordning med anknätningsväxel av i huvudsak samma typ som användes för telegrafverkets automatiska växelstationer. Till sådan växel kunna högst 10 abonnenter anslutas. Växeln anslutes medelst en för alla abonnenterna gemensam ledning, till närmaste station, och abonnenterna behöva icke erlägga någon avgift för nämnda anslutningsledning under förutsättning att den blir gemensam för minst 4 abonnenter. Den 1 januari 1944 voro 469 dylika växlar uppsatta i telefonnätet, och till desamma voro anslutna sammanlagt 2 840 abonnenter.

Förenämnda höjningar av inträdesavgifterna för förhyrda ledningar ha vidtagits av orsaker, som ligga helt utanför telegrafverkets kontroll. Bortser man från dessa taxehöjningar, ha ovan berörda åtgärder givit till resultat, att ett mycket stort antal abonnenter befriats från särskilda kostnader för sin telefonledning och att de abonnenter, som bo på så långt avstånd från telefonstationen, att de fortfarande måste ikläda sig särskilda ledningskostnader, fått dessa betydligt reducerade.

För att ytterligare åskådliggöra den utveckling i förevarande hänseende, som ägt rum, får styrelsen hänvisa till efterföljande tablå, i vilken lämnas uppgift för senaste 10-årsperiod rörande längden av fritt upplåtna ledningar inom frikrets samt av abonnenter tillhöriga och förhyrda ledningar utanför frikrets.

Längd av abonnentledningar i kilometer

Vid slutet av år	Inom frikrets		Utanför frikrets		Summa
	absolut	i %	absolut	i %	
1934	482 000	74	165 000	26	647 000
1935	527 000	78	151 000	22	678 000
1936	595 000	80	145 000	20	740 000
1937	678 000	84	131 000	16	809 000
1938	771 000	86	122 000	14	893 000
1939	853 000	88	112 000	12	865 000
1940	918 000	89	110 000	11	1 028 000
1941	1 011 000	90	113 000	10	1 124 000
1942	1 081 000	91	110 000	9	1 191 000
1943	1 145 000	91	111 000	9	1 256 000

Såsom framgår av ovanstående tablå, har längden av de ledningar, för vilka abonnenterna ha att vidkännas särskilda kostnader, trots den samtidigt inträffade stora ökningen av antalet abonnenter, under dessa år sjunkit från 165 000 till 111 000 kilometer eller från 26 % till endast 9 % av den totala längden abonnentledningar. Av de vid 1943 års slut utanför frikrets befintliga ledningarna voro 81 000 kilometer förhyrda (år 1934 68 000 kilometer), medan 30 000 kilometer (år 1934 97 000 kilometer) tillhörde abonnenterna.

Av vad ovan blivit anfört framgår, att styrelsen sedan lång tid målmedvetet strävat efter att och även lyckats nedbringa telefonkostnaderna för landsbygdens telefonabbonenter, och målet för styrelsens strävanden är att — såsom tidigare vid upprepade tillfällen framhållits — åstadkomma en, såvitt möjligt — fullständig utjämning av förhållandena i telefonhänseende mellan stad och landsbygd. Styrelsen finner det därför vara önskligt att telegrafverket övertager och bekostar anläggning och underhåll av telefonledningarna även utanför de nuvarande frikretsarnas områden.

Frågan om utvidgning av frikretsarna eller införande av obegränsade frikretsförmåner är också för närvarande under utredning inom telegrafstyrelsen, och styrelsen har också helt nyligen avgivit förslag till investeringsutredningen om anslag bland annat till förbättring av landsbygdens telefonförhållanden.

För att minska ledningskostnaderna för telegrafverket vid införande av ytterligare frikretsförmåner torde det dock bliva nödvändigt att föreskriva vissa restriktioner, t. ex. att telegrafverket skall äga bestämma till vilken station abonnentledning skall anslutas samt att flera abonnenter skola intagas på samma ledning.

Arbetet med införande av ytterligare frikretsförmåner, vilket självfallet måste fördelas på flera år, kan icke påbörjas förrän läget i avseende å tillgång på material och arbetskraft blivit gynnsammare. Styrelsen är icke i tillfälle att nu lämna någon utredning rörande kostnaderna för ifrågasvarande arbeten, men så mycket kan sägas, att engångskostnaden kommer att uppgå till ganska stora belopp — 10 à 15 000 000 kronor — varjämte verkets driftkostnader komma att ökas och inkomsterna att minskas.

Eftersom utökningen emellertid — i likhet med utvidgningen av frikretsarna till 2 kilometer — måste genomföras successivt, komma dessa kostnadsökningar respektive inkomstminskningar icke på en gång utan komma att fördelas på flera år. Lika litet som den tidigare genomförda frikretsutvidgningen torde därför den nu ifrågasatta komma att på något märkbart sätt spåras genom minskning av telegrafverkets överskott.

Vad slutligen angår det i motionen framställda önskemålet om utvidgning av taxeområdena för fria samtal till att omfatta områden av ungefär länens storlek får telegrafstyrelsen anföra följande.

Landets indelning i taxeområden, inom vilka abonnenterna äga rätt att utväxla mellanortssamtal utan särskild periodavgift, är av naturliga skäl en mycket svårloft fråga, om man skall söka tillfredsställa alla skilda önskemål. En mängd gränsfall måste alltid uppstå, som äro svåra att tillfredsställande reglera, och över huvud taget kunna nästan på varje punkt skäl anföras både för och emot en annan indelning än den fastställda. Motionärerna anföra som exempel, att abonnenterna på Öland måste erlägga periodavgift för samtal med residensstaden Kalmar. Att avgiftsfria samtal icke införts mellan Öland och Kalmar sammanhänger bland annat med kostnaden för erforderlig sjökabel. Den taxeområdesindelning, som första gången genomfördes år 1916, har

sedermera vid flera tillfällen undergått förändringar, syftande till att uppmjuka densamma. Detta har skett dels genom att minska antalet taxeoråden, d. v. s. genom att slå tillsammans närbelägna områden med varandra, dels genom att flytta över stationer från ett taxeoråde till ett annat, dels slutligen genom att medgiva avgiftsfria samtal (buffertsamtal) mellan vissa bestämda stationer, belägna å ömse sidor om en taxeorådesgräns. Det kan nämnas, att antalet taxeoråden successivt har nedbringats från 274 till 235.

Hela frågan om taxeorådesindelningen har emellertid numera till följd av den påbörjade automatiseringen även av mellanortstrafiken kommit i ett helt nytt läge. Efter genomförd automatisering även av den kortväga rikstrafiken erhåller man nämligen möjlighet till ett betydligt smidigare förfaringsätt än som kan tillämpas vid manuell expedition av dessa samtal. Genom införande av automatisk tidräkning och markering av samtalen i fråga på abonnenternas samtalsräknare möjliggöres nämligen en differentiering av taxorna med hänsyn till den använda tiden för samtalet och till avståndet mellan abonnenterna på ett helt annat sätt än som kan ske vid manuell expedition av samtalen. Till följd av att kostnaderna för den manuella betjäningen bortfalla, kan man också samtidigt hålla lägre taxor mellan närbelägna taxeoråden. Den stora skillnaden emellan »avgiftsfria» samtal och rikssamtal med en periodavgift av 20 öre (provisoriskt höjd till 25 öre från och med den 1 januari 1942) kan härvid avsevärt reduceras.

För närvarande tillämpas här ovan skisserade nya taxesystem på försök inom ett fullständigt automatiserat område omkring Borås. Å distanser där för närvarande i övriga delar av riket en avgift av 20 öre (25 öre) för 3 minuters samtalstid utgår, är avgiften vid pågående försöksdrift 3 à 4 öre för ett samtal av samma längd. Det har dock visat sig, att denna ersättning till telegrafverket är väl låg, varför det är troligt att någon höjning av taxan måste ske, vilket i så fall på grund av den speciella taxekonstruktionen måste ske genom avkortning av samtalsperiodens längd. I mån av automatiseringsarbetets fortgång beräknas samma system även komma att införas i andra delar av landet. Med bibehållen manuell expedition är det däremot icke med ekonomisk drift möjligt att nedsätta eller helt befria abonnenterna från nu utgående periodavgifter.

Telegrafstyrelsen anser sig i detta sammanhang böra påpeka, att den av motionärerna ifrågasatta betydande utvidgningen av de fria samtalsområdena skulle på grund av den därigenom framkallade trafikökningen kräva en mycket omfattande nybyggnad av mellanortsledningar samt även utvidgningar och ändringar av stationerna. Ett tillmötesgående av motionärernas krav skulle därför framtinga en betydande nyinvestering av kapital i telegrafverket. Även fränsett att en dylik utvidgning av telegrafverkets anläggningsarbeten under nu rådande förhållanden med brist på arbetskraft och material icke kan åstadkommas skulle detta leda till sådan ökning av telegrafverkets utgifter för underhåll samt för förräntning och amortering, att den tillsammans med det samtidiga bortfallandet av verkets inkomster av periodavgifter för rikssamtalen inom länen skulle nödvändiggöra en så avsevärd höjning av abonnemangavgifterna, att detta enligt telegrafstyrelsens uppfattning måste leda till ett hämmande av utvecklingen på telefonområdet, icke minst i fråga om telefonens utbredning på landsbygden. Uppljyningsvis vill telegrafstyrelsen, även meddela, att man i vårt land redan nu genom medgivandet av fria samtal inom taxeorådena gått vida längre än i andra länder, där man antingen icke alls medger några fria samtal utan tar ut periodavgift så snart ett samtal utväxlas

mellan olika stationer eller också har inskränkt avgiftsfriheten till mycket kortare avstånd än hos oss.

Såsom av det ovan anförda framgår kommer telegrafstyrelsen att vidtaga åtgärder i överensstämmelse med önskemålet i första punkten av motionen, medan styrelsen måste bestämt avstyrka det i motionens andra punkt framförda önskemålet. Styrelsen får därför hemställa, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 februari 1944.

Kungl. telegrafstyrelsen

HÅKAN STERKY.

H. HEIMBÜRGER.

/ T. Nygren.
